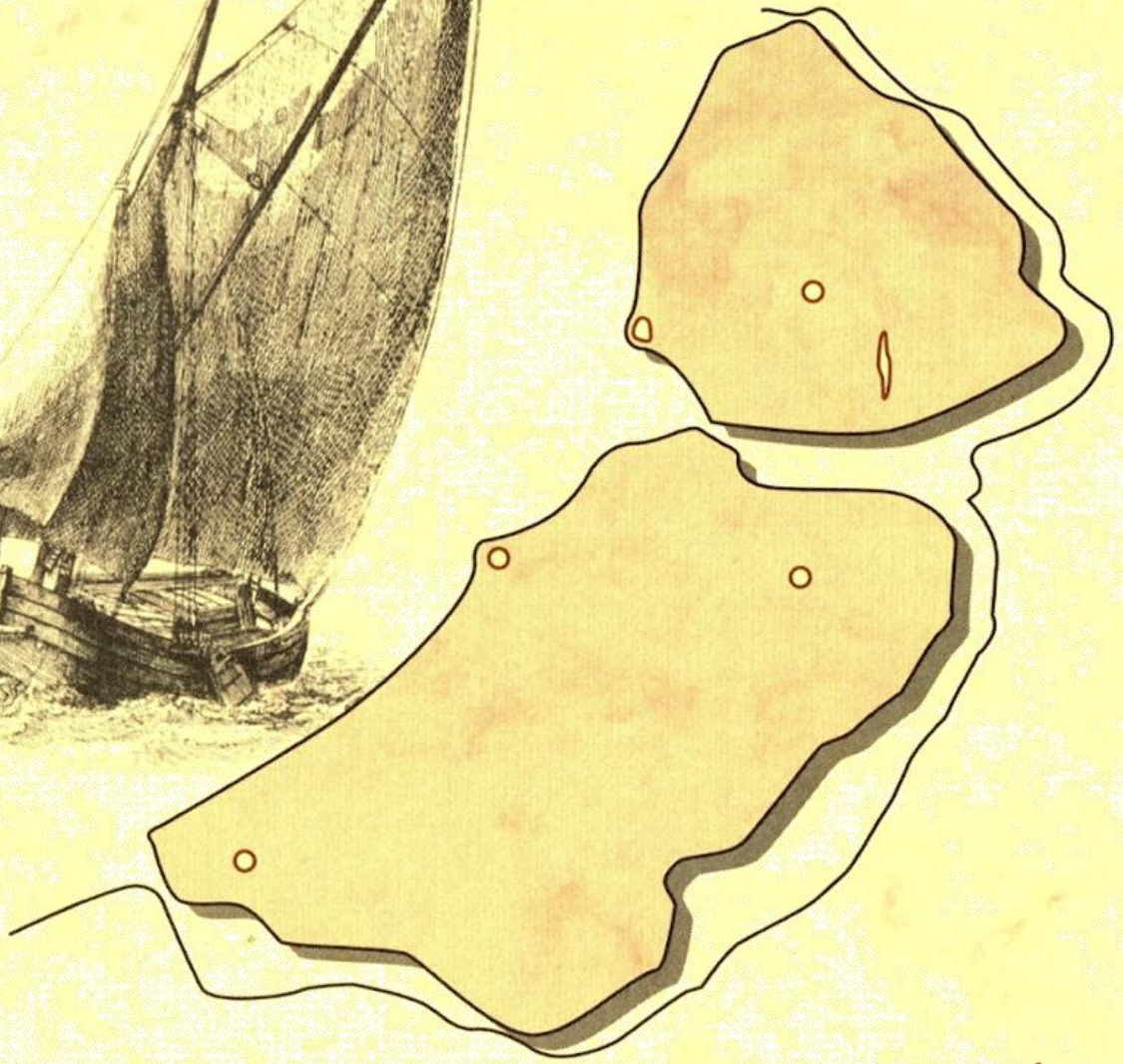
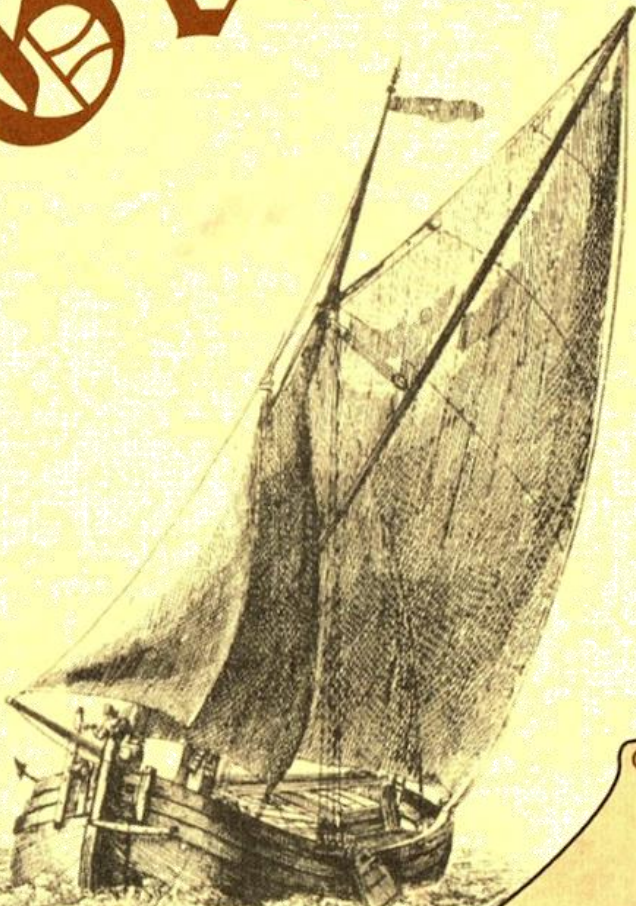

Genealogica

afdeling Flevoland

Nederlandse Genealogische Vereniging

40^e jaargang

Nr. 3

Oktober 2024

Agenda

Lezingen

In Batavialand op zaterdagmiddag van 14.00 – 16.30 uur in de Ontginningszaal.

DATUM	ONDERWERP	SPREKER
23-11-2024	Lezing over Franse voorouders	Martijn Spruit
22-02-2025	De zoete wraak van Anthonis van Eembrugge	Cor de Graaf

Toelichting m.b.t. de lezing over Franse voorouders.

Wanneer je bij het zoeken naar voorouders in Frankrijk belandt, kan het lastig zijn de juiste route te vinden. Zowel de taal als de organisatie van de maatschappij kan een obstakel vormen. In een presentatie over het zoeken naar Franse voorouders Online, zal Martijn Spruit - informatiespecialist bij het CBG Centrum voor familiegeschiedenis te Den Haag - handvatten geven voor de zoektocht in Franse archieven en daarbuiten.

De tweede helft van de middag is gewijd aan het zoeken naar personen die zijn geëmigreerd: naar de Verenigde Staten bijvoorbeeld. Ook als het lijkt dat mensen zijn verdwenen in de geschiedenis (en in het buitenland), zijn er vaak nog manieren om toch informatie boven water te krijgen.

Excursie

Voor dit jaar geen excursies meer gepland

Algemene Vergadering op 23 november a.s.

De Algemene Vergadering is een overleg van het Hoofdbestuur met de afgevaardigden van de afdelingen en vindt 2 keer per jaar plaats. In dit overleg wordt gesproken over de begroting van 2025, de mogelijke contributieverhoging en het werkplan/beleidsplan voor 2025. Ook zal gesproken worden over de jubileumviering (NGV 80 jaar) in het voorjaar van 2026. Het werkplan/beleidsplan bevat o.a. het verbreden van het cursusaanbod door de NGV Academie. De Academie is vorig ingesteld om meer cursusaanbod digitaal beschikbaar te stellen voor de leden via ons eigen YouTube kanaal. Namens de afdeling Flevoland zullen Piet Peeters en Adriaan van den Berg aan dit overleg deelnemen.

Voorouderspreekuren.

Almere Centrum, De Nieuwe Bibliotheek
In Het Nieuwe Leerplein op de 2-de verdieping
1^e zaterdag van de maand, van 11 tot 15 uur

Lelystad, Studiecentrum Museum Batavialand
1^e zaterdag van de maand, van 11 tot 15 uur

Dronten, FlevoMeer Bibliotheek
In de **ONEVEN** maanden
1^e zaterdag van de maand van 10 tot 12 uur
Swifterbant, FlevoMeer Bibliotheek
In de **EVEN** maanden
1^e zaterdag van de maand van 10 tot 12 uur

Emmeloord, FlevoMeer Bibliotheek
2^e zaterdag van de maand, van 10 tot 12 uur

Zeewolde, FlevoMeer Bibliotheek
2^e zaterdag van de maand, van 11 tot 13 uur

Kampen, Stadskazerne. (i.s.m. Historische Vereniging Jan van Arkel)
1^e zaterdag van de maand van 10 tot 12 uur

YouTube kanaal van de NGV

Sinds deze zomer hanteert de NGV een eigen YouTube kanaal. Op dit kanaal worden een aantal van de ontplooiende activiteiten van de afdeling via streaming beschikbaar gesteld. Ook kunt u luisteren naar de tweemaandelijksse podcast. Cursussen en workshops, georganiseerd door afdelingen kunnen gestreamd worden en via dit kanaal beschikbaar gesteld worden om nog eens terug te kijken.

U kunt dit kanaal bereiken via <https://www.youtube.com/@NGV-Academie>.

Agenda 2025

Voor 2025 hebben wij de volgende datums vastgezet voor lezingen en excursies.

11 januari	Nieuwjaarsbijeenkomst en Leden voor leden activiteit.
22-feb	Lezing door Cor de Graaf over De zoete wraak van Anthonis van Eembrugge
15-mrt	Lezing (Onderwerp nog niet bekend)
12-apr	Algemene Leden Vergadering en lezing (Onderwerp nog niet bekend)
18-okt	Lezing (Onderwerp nog niet bekend)
15-nov	Lezing (Onderwerp nog niet bekend)

Donderdag 22 mei Excursie

Donderdag 18 september Excursie

Zaterdag 14 juni 2025 Famillement in Den Haag

Zaterdag 27 september 2025 Evenement in Leiden georganiseerd door de afd. RYN/KNL

Noteert u deze datums alvast in uw agenda.

U wordt tijdig geïnformeerd over de onderwerpen van de lezingen en de excursies.

AlmerePlusBeurs in het Stadhuis.

Op zaterdag 5 oktober jl. was de NGV uitgenodigd door Welzijnsstichting De Schoor om deel te nemen aan de AlmerePlusBeurs. Vanaf 9 uur konden we terecht om de stand in te richten en om 10.00 uur werd de beurs geopend. Antoinette Timmermans, Reiner Swaen en Arjan Meijer en later Truus Peeters hebben tientallen mensen uitleg kunnen over de NGV en kennis kunnen laten maken met stamboomonderzoek. Er was veel belangstelling voor onze stand en er zijn vervolgspraken voor een bezoek aan ons voorouderspreekuur in De Nieuwe Bibliotheek op 2 november a.s. Het was voor ons een geslaagde beurs.

Cursus Stamboomonderzoek voor beginners

Heeft u zich ooit afgevraagd wie uw voorouders waren en waar uw familie vandaan komt? Bent u benieuwd naar verhalen uit het verleden die uw familiegeschiedenis kleur geven? Grijp dan nu uw kans en meld u aan voor de **cursus Stamboomonderzoek voor Beginners**, georganiseerd door de NGV Afdeling Flevoland.

In deze cursus leert u stap voor stap hoe u uw eigen stamboom kunt opbouwen en meer te weten komt over uw familiegeschiedenis. U hoeft geen voorkennis te hebben; onze ervaren docenten begeleiden u bij elke stap van het proces. U maakt kennis met verschillende bronnen, archieven en digitale hulpmiddelen om uw zoektocht naar uw voorouders te beginnen.

Deze cursus is speciaal ontworpen voor beginners die geen ervaring hebben met genealogisch onderzoek. Het enige dat u nodig heeft is interesse in uw familiegeschiedenis!

De cursus start op dinsdag 21 januari en bestaat uit 6 opeenvolgende dinsdagavonden van 19.30 uur tot 21.30 uur in De Nieuwe Bibliotheek aan het Stadhuisplein in Almere.

De cursus is toegankelijk voor leden en niet-leden. De kosten bedragen € 30 voor leden en € 70 voor niet-leden. Op de eerste cursusavond zal aan de deelnemers een cursusboek met het benodigde lesmateriaal worden overhandigd.

Het lesprogramma ziet er als volgt uit:

	Datum	Onderwerp	Docent
Les 1	21-01-2025	De start van het onderzoek	Gerrie Overweel
Les 2	28-01-2025	Burgerlijke Stand en Bevolkingsregister	Piet Peeters
Les 3	04-02-2025	Doop, - Trouw, - en Begraafboeken en Lidmatenregisters	Yvonne Jansen-Linse
Les 4	11-02-2025	Zoeken op internet	Jan Ritsema van Eck
Les 5	18-02-2025	Genealogisch Programma GensDataPro	Jacqueline Hofland-Poot
Les 6	25-02-2025	Oud Schrift	Gerrie Overweel

Gegadigden kunnen zich aanmelden via het mailadres: secretaris-fle@ngv.nl.

Betaling van het cursusgeld dient voor aanvang van de cursus voldaan te zijn.

Niet-leden die zich nog dit jaar aanmelden als lid, betalen ook de ledenprijs van € 30. Zij dienen wel minimaal een jaar lid te blijven.

Op de vooroudersprekuren krijgen wij regelmatig vragen over cursussen, bijscholing en workshops. Wij hopen met deze cursus in een behoefte te voorzien en hopen op voldoende deelnemers. Het maximaal aantal deelnemers per groep is bepaald op 15. Als er meer deelnemers zijn, dan zal gekeken worden of een tweede cursus mogelijk is.

Piet Peeters.

Workshop "Wat is waar?"

De NGV Afdeling Flevoland heeft in samenwerking met de FlevoMeer Bibliotheken in Zeewolde, Swifterbant en Biddinghuizen in het kader van de "Maand van de Geschiedenis" een workshop ontwikkeld die aansluit bij het thema van de maand van de geschiedenis "Nep Nieuws". Antoinette Timmermans heeft deze workshop opgezet in samenwerking met Arjan Meijer en Piet Peeters.

Er komt ontzettend veel informatie op ons af via media en sociale media. Er circuleren complottheorieën en nieuws kan worden gemanipuleerd. Hoe weet je nu wat echt is? Manipulatie van het nieuws en propaganda zijn van alle tijden en dienen om mensen voor jouw ideeën te winnen. Stapsgewijs gaan we met voorbeelden terug in de tijd proberen we op die manier de verschillen tussen fabels en feiten helder te maken.

Ook trekken we deze voorbeelden door naar je eigen familiegeschiedenis. Zijn de verhalen die rondgaan in de familie echt? We geven handvatten hoe je tot een juiste conclusie kunt komen en je familiegeschiedenis kunt vastleggen voor andere familieleden.

Hoe pak je zo'n onderzoek naar je eigen familiegeschiedenis aan? Allereerst moet je jezelf de vraag stellen, "Wat wil je onderzoeken"? Zoek dan naar gegevens zoals trouwboekjes, fotoalbums etc. Zoek op internet in de archieven, oude kranten (Delpher). Ook besteden we aandacht aan het gestructureerd vastleggen van gegevens.

Veel informatie op internet is onbetrouwbaar. Ga op zoek naar de oorspronkelijke bronnen. Bijv. mensen, die hun onderzoek op internet hebben geplaatst, kunnen fouten hebben gemaakt (bewust of onbewust).

Deze workshops zijn gehouden in samenwerking met de FlevoMeer Bibliotheken in de navolgende locaties: op 12 oktober a.s. in Zeewolde van 11-13 uur, op 15 oktober a.s. in Swifterbant van 14-16 uur en op 23 oktober a.s. in Biddinghuizen van 19-21 uur. In Zeewolde viel de opkomst tegen, in Swifterbant en Biddinghuizen was de opkomst redelijk tot goed. In elk geval voor herhaling vatbaar. Er lopen nog gesprekken met De Nieuwe Bibliotheek in Almere om ook daar de workshop te houden.

Deze activiteit sluit heel goed bij de ambities, zoals die door het Hoofdbestuur van de NGV zijn besproken in de AV van voorjaar 2024.

Piet Peeters.

Workshop "Wat is waar?"

NGV Afdeling Flevoland

Excursie naar Oudenbosch op 19 sept.

We vertrekken met 2 auto's vanuit een mistig Almere en Lelystad richting Oudenbosch. Na een rit van 2 uur komen wij aan in zonnig Oudenbosch. De groep van 8 deelnemers komt samen bij het Zouavenmuseum.

Hier worden we opgewacht door de gids die ons een rondleiding geeft door het museum. Hij geeft een korte inleiding van de aanleiding voor de Zouaven. Op enig moment in de 19^e eeuw had de paus hulp nodig om zich te verdedigen tegen de Italiaanse nationalisten van Garibaldi. De paus riep de hulp in van jonge niet gebonden katholieke mannen. De naam Zouaven verwijst naar een stam uit Algerije die door de Fransen Zouaves werden genoemd en een uniform droegen die door de Pauselijke Zouaven is overgenomen.

Tussen 1861 en 1870 hebben zich vele vrijwilligers opgegeven voor deze strijd. Vanuit Nederland kwam de grootste groep. Ze kwamen voor het eerst bij elkaar in Oudenbosch. Van hieruit ging de tocht naar Brussel, waar ze werden gekeurd. En verder ging de avontuurlijke tocht naar Rome. De Zouaven droegen een blauwgrijze pofbroek, vest en een soort kepie (pet). Hierdoor waren ze zeer herkenbaar. In de kleding en op hun spullen stond een uniek nummer. Toen hadden ze natuurlijk nog niet een plaatje met persoonlijke gegevens. Ze waren dus herkenbaar aan dat nummer. Zo vertelde de gids dat er onlangs een bezoeker was gekomen met de vraag of ze nog informatie konden vinden over een van zijn voorvaderen. Op een van de lijsten kwamen ze de naam tegen en ook het unieke nummer wat hij had gekregen. En het toeval wilde dat een gedeelte van het kostuum nu in het museum stond. Dus ze konden tegen deze bezoeker vertellen dat zijn voorvader in dat pak had gelopen. Zeer bijzonder.

De Zouaven werden na een korte training en veel wachtlopen o.a. ingezet bij het verzorgen van de zieken en begraven van de overledenen in het dorpje Albanoeen, wat in 1867 geteisterd werd door de cholera. (Wat te zien is op een van de schilderijen).

In november 1867 was er de slag om Mentana. De Nederlandse Zouaven versloegen hier de Garibalisten. Er is een prachtig vaandel gemaakt (het Mentanavaandel) wat aan de paus werd aangeboden. Later is het weer teruggekomen in Nederland en staat nu in het museum.

Het Zouavenmuseum in Oudenbosch

Het Mentana vaandel

De gids vertelde enkele verhalen uit de tijd van de Zouaven, maar ook van daarna. Zoals van de eerste Nederlandse Zouaven (Pieter de Jong uit Lutjebroek) die in katholieke kring bekend werd als de held van Lutjebroek. Of het verhaal van het unieke geweer. Toen het pauselijke leger in 1870 werd verslagen bij Rome, moesten ze na afloop hun wapens inleveren. Maar er was een officier die samen met zijn helper besloot om het geweer uit elkaar te halen en in de pofbroek te verbergen. Zo kwam het geweer toch naar Nederland. En ook dit geweer staat in het museum.

Uiteindelijk werd in 1870 de Paus teruggedreven in het Vaticaan. En alle Zouaven gingen weer terug naar hun Vaderland. Er ontstonden in Nederland na verloop van de tijd afdelingen van de Zouaven. Iedere afdeling had zijn eigen vaandel. In de jaren 1940 is de laatste Zouaaf overleden en zijn alle afdelingen opgeheven. Ook kun je in de museum gegevens opzoeken over je verre voorvaders of familieleden die hebben gediend in het leger van de Paus als Zouaaf.

Het was een erg interessante ochtend en vol met informatie gaan we naar de brasserie de Jezuïet aan het Jezuïetenplein. Hier verorberen we een heerlijke lunch.

Na de middag staat er een rondleiding in Oudenbosch op het programma.

Onze gids had verschillende opties. Er wordt gekozen voor de geschiedenis in de binnenstad. En in de geschiedenis van Oudenbosch is pastoor Hellemons niet weg te denken. In 1834 werd hij Kapelaan en in 1842 pastoor in Oudenbosch. In die hoedanigheid heeft hij op vele terreinen zijn invloed gehad. Zoals we in de morgen al hadden gehoord in het Zouavenmuseum.

De rondleiding start bij het station. Het is het één na oudste station (uit 1854) in Nederland dat nog in gebruik is. Oudenbosch ligt op de route Rotterdam – Antwerpen.

Oudenbosch is ontstaan nadat de inwoners van Nieuwenbosch in 1421 tijdens de Elisabethvloed moesten vluchten voor het water naar een hoger gelegen dijk (Bosschedijk) en daar bij een kruising van wegen voor de postkoetsen ontstond een nieuw dorp. Oudenbosch.

Turfsteken en verhandelen, zoutwinning uit de zoute zee (want toen was er nog eb en vloed), later kwamen er bierbrouwerijen, boomkwekerijen en suikerfabrieken. Onze gids wees ons op de prachtige woonhuizen van de eigenaren van deze ondernemingen.

Al vanaf de 13^e eeuw waren er monniken aanwezig in de streek van Oudenbosch. Zij waren in de loop der tijd ook verantwoordelijk dat er onderwijs werd gegeven.

Al deze ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat het voorspoedig ging in Oudenbosch.

We komen langs het St. Anna pensionaat. Een groot gebouw wat nu gerenoveerd en verbouwd wordt tot appartementen. In 1837 kwamen er onder leiding van Hellemons 5 Franciscanessen uit het klooster in Roosendaal naar Oudenbosch om hier een nieuw klooster te stichten, onder de bescherming van de heilige St. Anna, de moeder van Maria. Zij gingen hier onderwijs geven aan meisjes en richtte een tehuis op voor arme kinderen. Het begon natuurlijk klein. De kleine school bestaat nog steeds en later werd het grote pensionaat gebouwd.

Via het Jezuïetenplein waar we tegen de achterkant van het Jezuïetencollege kijken, gaan we verder naar de Grote Cour (binnenplaats) van het oude Saint-Louis. Toen nog kapelaan Hellemons stichtte in 1840 samen met vader Vincentius (orde van de Jezuïeten) het instituut Saint-Louis op. Deze had als doel de

opvoeding en vorming van de mannelijke jeugd. Natuurlijk begonnen ze klein, maar uiteindelijk werd het een groot gebouw rondom een plein. Vroeger de speelplaats te midden van klaslokalen en slaapzalen van de internaat kinderen. Op de kop van de speelplaats werd een kapel gebouwd. Een groot gedeelte van de gebouwen van Saint-Louis zijn nog intact.

Maar de rondleiding was nog niet voorbij en we gaan nog naar de begraafplaats van de broeders van het Saint-Louis en verder naar het stinkende straatje.

Overal had de gids een sprankelend verhaal en tegen vieren zijn we weer terug bij de Basiliek van de H.H. Agatha en Barbara.

De Basiliek hebben we op eigen gelegenheid bezocht. Ook hierin had kapelaan en later pastoor

de Basiliek van de H.H. Agatha en Barbara in Oudenbosch.
Een exacte kopie van de Sint Pieters Basiliek in Vaticaanstad

Hellemons zijn hand in. De St. Agathakerk van Oudenbosch werd veel te klein en Hellemons kwam vanuit de studie die hij had genoten in Rome, op het idee om hier ook een Basiliek te bouwen, welke was gebaseerd op de Sint-Pieter in Rome. Het ontwerp is verder van de beroemde Pierre Cuypers. Het is een prachtig gebouw en het heeft vele jaren geduurd voordat de kerk af was. Vanaf 1865 toen de eerste spade de grond in ging duurde het nog tot 1880 voordat het schip klaar was. G.J. van Swaay voltooide in 1892 de façade naar voorbeeld van de Sint Jan van Lateranen. En de volledige decoratie (decoreren en schilderen) werd voltooid midden jaren '30 onder de

verantwoordelijkheid van de Oudenbosschenaar Kiske Raaijmakers. De gids van de basiliek kwam ons ook nog het een en ander vertellen.

Een aantal van de groep sloten deze dag af met een speciaal Basiliekbier bij brasserie de Jezuïet.

Al met al was het een prachtige dag in een prachtige omgeving. Het is echt een aanrader om hier eens een dag rond te brengen of misschien zelfs enkele dagen.

Truus Peeters.

Landelijke NGV Dag in Groningen

Op zaterdag 12 oktober vond in Groningen de Landelijke NGV Dag plaats. De dag begon om 10.00 uur met een stadstour langs de oudste hofjes van Groningen. De voorzitter van de afdeling Groningen, Eppo van Koldam, leidde ons rond langs een aantal markante plekken in de stad. Groningen heeft nog een aantal

Eppo van Koldam geeft uitleg over de historie van het Pepergasthuis

oude hofjes die in oude staat hersteld zijn. We zijn begonnen bij het Pepergasthuis, in de volksmond ook wel het Geertruidsgasthuis genoemd. Dit had vroeger de functie van een gasthuis voor pelgrims in Groningen wilden verblijven. Het gasthuis is genoemd naar de straat waar het gevestigd is, de Peperstraat. Later werd dit gasthuis een wooncomplex voor ouderen. Het volgende hofje wat we bezochten was het hofje

van het Pelstergasthuis, het oudste gasthuis van Groningen. De kapel, Pelstergasthuiskerk is het oudste, nog bestaande, deel van het gasthuis. Hier werden pelgrims, armen en zieken opgevangen. Later kreeg dit gebouw de functie van bejaardenhuis.

Het hofje van het Pelstergasthuis, ook wel Het Heilige Geest Gasthuis

De laatste in deze reeks was het Sint Anthony

Gasthuis. Dit werd in 1517 gebouwd en had tot doel opvang van armen en zieken. Tot 1644 was een gedeelte in gebruik als pesthuis. Tegenwoordig woont een mix van jong en oud in het hofje, dat een Rijksmonument is.

De rondleiding werd beëindigd in het Forum aan de Nieuwe Markt, een multifunctioneel gebouw van 45 meter hoog in hartje stad, waarin o.a. een bibliotheek, een restaurant, een filmhuis, museum en vergader- en cursusruimtes zijn gevestigd. Ook is er een dakterras, van waaruit je een prachtig uitzicht hebt over de stad.

Na de lunch in het Forum gingen we op weg naar het "Van Swinderen Huys", waar het middagprogramma plaatsvond. De middag begon met een paar interessante lezingen over de historie van het "Van Swinderen Huys" en het Groninger slavernijverleden. Daarna was het belangrijkste van de dag aan de orde, de uitreiking van de "Schepperle Award". Er waren 3 genomineerden, t.w. René Kappers

Het Van Swinderen Huys

over opvolgende weduwen in het goud- en zilvervak in Schoonhoven, 1680-2000, Frits Bosch met het boek *De Jutter*, een 19e-eeuws familieverhaal en Karel Spee over het indexeren met behulp van Kunstmatige Intelligentie. De genomineerden kregen 10 minuten de tijd om hun inzending te presenteren. Daarna was het aan de beurt van de aanwezigen om een winnaar te kiezen. De trofee en een cheque van € 500 ging naar Karel Spee. Met een hapje en een drankje werd teruggekeken op een geslaagde dag.

V.l.n.r. Sjaak Kasius, Frits Bosch, Karel Spee, René Kappers en Peter van Boheemen

Piet Peeters.

Lezing “Verklarende niet te kunnen schrijven” door Gerrie Overweel

Op 21 september heeft Gerrie Overweel ons enige duidelijkheid verschaft over de zin “Verklarende niet te kunnen schrijven”, die we allemaal wel eens zijn tegengekomen in een geboorteakte, huwelijksakte of overlijdensakte.

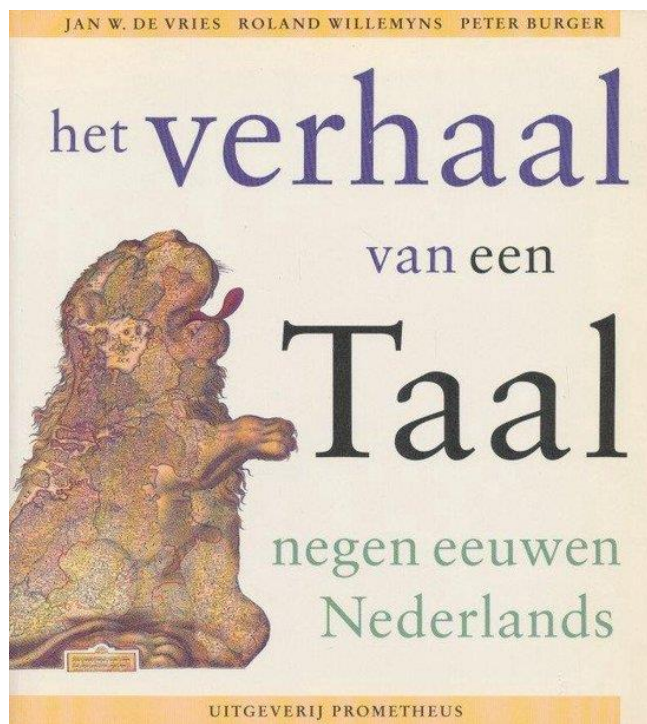
De oorzaak hiervan lag voornamelijk in het onderwijssysteem. In de 19de eeuw was onderwijs voor veel mensen niet weggelegd. Alleen de elite had de mogelijkheid om hun kinderen onderwijs te laten volgen door gouvernantes of privéleraren in o.a. Frans en Latijn. Ook was er sprake van kerkelijk onderwijs omdat veel scholen door kerken beheerd werden. De nadruk lag dan op religieuze opvoeding, lezen (voor het bestuderen van de Bijbel), schrijven en soms rekenen. Daardoor was er een grote categorie mensen die geen onderwijs hadden genoten (“analfabeten” en een categorie die wel enige scholing had gehad (laag-geletterden). Deze kinderen werkten vaak al jong in de landbouw of industrie. Dit ging veranderen door de “Kinderwet van Van Houten in 1874”, waardoor fabrieksarbeid verboden was voor kinderen jonger dan 12 jaar. Thuis werken op de boerderij was nog wel toegestaan en de controle op deze wet was slecht, waardoor er nog veel kinderarbeid plaatsvond in die

periode. Dit veranderde pas echt toen in 1901 de Leerplichtwet werd aangenomen. Kinderen moesten verplicht tot hun 12de jaar naar school. Het onderwijs van toen bestond voornamelijk uit leren lezen, rekenen en schrijven. In de 16de en 17de eeuw waren er een aantal invloeden die van belang waren voor de ontwikkeling van het lezen en schrijven, o.a. de Reformatie, de boekdrukkunst, pedagoog Jan Amos Comenius, de Dordtse Synode en de vele ontdekkingsreizen. Een van de voorvechters uit die periode is Maria Strick, een schooldirecteur en onderwijzer. Zij was de eerste vrouwelijke Nederlander die kalligrafie studeerde. Zij was opgeleid door haar vader, die de oprichter was van een Franse en een Duitse school in Delft.

Benodigdheden om te schrijven waren veer, pen en inkt. Voor de veer werden ganzenveren en door de elite werden zwanenveren gebruikt omdat die erg duur waren. Voor de arme bevolking werd een veer van riet gebruikt. Naar mate het schrijven meer werd gebruikt leidde dat tot een aantal nieuwe beroepen, zoals ganzenhoeder, inktmaker, pennenbereider en pennensnijder, schrijfmeester en schoonschrijver.

Het was een zeer interessante lezing. Lezen en schrijven is voor de normaalste zaak van de wereld. Alhoewel het schrijven in veel gevallen is veranderd in typen. Wij kregen een blik in de historie van onze taal. Jan W. de Vries en Peter Burger schreven hierover een interessant boek "Het verhaal van een Taal".

Piet Peeters.

De laatste voltrekking van de doodstraf in Dordrecht

De aanleiding voor dit artikel is een klein artikel van Karel Kindermans in de GEN. Van september 2024 over de bende van Aai Bot. Vijf jonge mannen hadden in september 1845 een vlasboer uit Ridderkerk beroofd. Ze werden gepakt en werden tot de doodstraf veroordeeld. Een van hen kreeg gratie, de andere vier werden opgehangen.

De vijf mannen waren:

Adrianus (Arie) van der Schoot, geboren op vrijdag 8 januari 1819 in De Werken, zoon van Johannes (Jan) van der Schoot, arbeider, en Teuntje Kindermans. Adrianus was arbeider en trouwde, 22 jaar oud, op 20 maart 1844 in de Werken met de zevenentwintigjarige Lijntje Kroos, geboren in Rijsoord en wonend in Ridderkerk, dochter van Maarten Kroos, overleden, en Anna Huizer. Toen Adrianus trouwde was zijn vader Johannes al overleden. Adrianus en Lijntje kregen een dochter, geboren 5 augustus 1845, genaamd Johanna, die echter al na achttien dagen overleed. Adrianus hoefde zijn militaire dienstplicht niet te vervullen omdat hij was uitgeloot. Volgens het Nationale Militieregister was hij 1 meter zestig lang, had een rond aangezicht en rond voorhoofd, blauwe ogen, een gewone neus en mond, een ronde kin en blond haar en blonde wenkbrauwen. Hij had verder geen bijzondere lichaamskenmerken. Adrianus van der Schoot zou ook bekend gestaan hebben onder de naam Aai Bot en de leider van de groep zijn geweest. Zijn moeder Teuntje Kindermans was een zuster van de moeder van hier verderop vermelde Arie Thomasse Kindermans. In 1833 werd Adrianus op 14-jarige-leeftijd veroordeeld voor diefstal. Hij kwam er toen vanaf met een kleine geldboete en veroordeling in de proceskosten. In 1842 en 1845 volgden enkele veroordelingen wegens mishandeling en weerspannigheid (zich met geweld of bedreiging met geweld verzetten tegen een ambtenaar in functie). Op 18 mei 1843 werd hij samen met Arie Thomasse Kindermans vrijgesproken van diefstal. Adrianus is overleden op dinsdag 29 december 1846 in Dordrecht, 27 jaar oud.

Cornelis de Knegt, geboren op maandag 23 augustus 1813 in Dussen, zoon van Evert de Knegt, arbeider, en Aartje Biesheuvel. Cornelis was koopman en ongehuwd. Hij had nog twee broers en drie zussen, allen geboren in de periode 1811 – 1824. Zijn zuster Adriana de Knegt trouwde, 20 jaar oud, op 19 april 1842 in De Werken met de hier verderop vermelde, 22-jarige Adrianus Koning, zoon van Johannes de Koning (arbeider) en Geertrui Alblas. Cornelis is overleden op dinsdag 29 december 1846 in Dordrecht, 33 jaar oud. Cornelis de Knegt was dus een zwager van Adrianus Koning. Uit het bevolkingsregister van De Werken blijkt dat Cornelis de Knegt in zijn jeugd een buurjongen was van de hier onder vermelde Johannes Henricus Ippel. Cornelis de Knegt wordt ook vaak vermeld als Cornelis de Knecht.

Johannes Henricus Ippel, geboren op vrijdag 26 juli 1816 in De Werken, zoon van Johannes Ippel, arbeider, en Jacomina Bras, arbeidster. Hij was (land)arbeider en trouwde, 24 jaar oud, op 4 april 1841 met de in Maassluis geboren 24-jarige Petronella van Katwijk, dienstbode, dochter van Floris van Katwijk en Maria Knoop. Haar vader Floris was toen al overleden. Voor zijn huwelijk heeft Johannes Henricus vijf jaar lang zijn militaire dienstplicht vervuld bij de 8^e afdeling infanterie. Zijn signalement in het Nationale Militieregister ontbreekt helaas. Johannes Henricus is overleden op dinsdag 29 december 1846 in Dordrecht, 30 jaar oud. Johannes Henricus en Jacomina kregen 4 kinderen, drie jongens en een meisje, geboren in de jaren 1841 – 1846. Johannes Henricus Ippel was in zijn jeugd een buurjongen van de hier boven vermelde Cornelis de Knecht.

Arie Thomasse Kindermans, geboren op vrijdag 16 mei 1817 in De Werken, zoon van Maaïke Kindermans. Vader onbekend. Hij was varensgezel en ongehuwd. In 1840 werd Arie Thomasse veroordeeld tot vier maanden rasp- of tuchthuis wegens diefstal. Zoals hierboven al aangegeven werd hij in 1843 samen met Adrianus van der Schoot vrijgesproken van diefstal. Arie is overleden op dinsdag 29 december 1846 in Dordrecht, 29 jaar oud. Zijn moeder was een zuster van Teuntje Kindermans, die gehuwd was met Johannes van de Schoot, ouders van hier boven vermelde Adrianus (Arie) van der Schoot. Arie Thomasse Kindermans en Arie van der Schoot waren dus neven van elkaar. De moeder van Arie Thomasse trouwde in 1824 met de ruim zeven jaar jongere arbeider Cornelis van der Meijden uit welk huwelijk tussen 1824 en 1837 zeven kinderen werden geboren waarvan er twee op zeer jonge leeftijd zijn overleden. Arie Thomasse Kindermans wordt vaak vermeld als Arie Thomasse Keijnemans, zoals in dit artikel afgedrukte krantenberichten laten zien. Ook in de processtukken en in zijn overlijdensakte staat hij vermeld als Keijnemans. Geboren is hij echter met de naam Kindermans.

Adrianus de Koning, geboren op zaterdag 5 februari 1820 in De Werken, als zoon van Johannes de Koning (arbeider) en Geertrui Alblas. Hij was arbeider en trouwde, 22 jaar oud, op 19 april 1842 in De Werken met de twintigjarige Adriana de Knecht, dochter van Evert de Knecht en Aartje Biesheuvel. Zijn vader Johannes was toen al overleden. Adrianus en Geertrui hadden geen kinderen. Adrianus de Koning was een zwager van de hier boven vermelde Cornelis de Knecht. Hij overleed op 14 maart 1847 in Dordrecht, op 27-jarige leeftijd.

Wat is het verhaal?

Op dinsdag 5 september 1845 vertrokken Adriaan (Arie) van der Schoot (26), Johannes Henricus Ippel (26) Corneille de Knecht (32), Arie Thomas Kindermans (28) en Adrianus de Koning (25) uit Werkendam naar de Lagendijk in Ridderkerk om daar een inbraak te plegen bij een rijke vlasboer, genaamd Cornelis van der Waal. Adrianus de Koning had bij vlasboer Van der Waal gewerkt en zijn kompanen getipt dat er heel wat te halen viel. De vijf mannen werden destijds aangeduid als de Werkendamers.

Met een schuit van Johannes Henricus Ippel vertrokken de vijf mannen eerst naar Dordrecht waar ze vervolgens aan de Riedijk, bij pensionhouder 't Hoen, een kop koffie dronken en hun brood opaten. Daarna staken ze de rivier over, legden de schuit vast aan de Zwijndrechtse oever en gingen vervolgens te voet verder naar Ridderkerk. Daar kamen ze in de nacht tussen 2 en 3 uur aan bij de boerderij van Van der Waal. Uit een nabijgelegen keet werd een ladder gehaald. Daarmee klommen vier van hen via een raam op de zolder van de boerderij naar binnen. De vijfde man bleef buiten op de uitkijk staan. Om niet te worden herkend hadden ze jutezakken over hun hoofd gedaan. De twee op zolder slapende knechten werden wakker van het gestommel en zagen de met messen gewapende overvallers. De vier naar binnen geklommen inbrekers eisten van de knechten hun te zeggen waar Van der Waal zijn geld en kostbaarheden bewaarde. Dat wisten zij (natuurlijk!) niet te zeggen. Hierop gingen de vier inbrekers naar beneden, waar een van de dienstboden, Jannigje van Hofwegen, op het lawaai was afgekomen. Zij werd vastgegrepen en meegenomen naar de kamer van Van der Waal. Daar drukte een van de vier inbrekers haar hoofd tussen zijn knieën zodat ze niet kon zien wat er verder gebeurde.

De vrouw van Van der Waal (of een andere dienstbode), die ook wakker geworden was van het lawaai, was via het raam van haar slaapkamer naar buiten geslopen om de burens te waarschuwen. De vier inbrekers hadden inmiddels Van der Waal al te pakken gekregen. Onder bedreiging hem te zullen doden dwongen ze hem de sleutel van zijn bureau aan hen te overhandigen. Toen dat naar hun mening niet snel genoeg ging stak een van hen Van der Waal met zijn mes in de linker onderarm, waardoor Van der Waal

gewond raakte. Na de overval vluchtte de vijf mannen weg. De buit bestond uit f 700,- in kontanten, een gouden horloge, een zilveren tabaksdoos, een zilveren pijpendop en een zijde spek van zolder.

Onderweg naar Zwijndrecht werd de spek weggegooid. Eenmaal aangekomen bij de schuit in Zwijndrecht werd de buit verdeeld. Daarna voeren de vijf mannen naar Dordrecht waar ze bij pensionhouder 't Hoen opnieuw een kop koffie dronken. Deze merkte nog op dat de mannen er zo ontdaan uitzagen. Ze vertelden hem echter dat ze ruzie gehad hadden. Hierna werd nog bij tapper H. Stam (ook in Dordrecht) een borrel gedronken op de goede afloop. Een deel van de buit werd nog in Dordrecht verkocht. Daarna keerden de vijf huiswaarts naar Werkendam.

Ondertussen had Van der Waal zijn vrij verwondingen door de geneesheer en vroedmeester B. Bos aan de Molendijk laten verbinden en had hij aangifte gedaan van de gewelddadige inbraak bij burgemeester Van der Waijfort. Die laatste informeerde daarop de rechterlijke autoriteiten.

Alhoewel de vijf mannen tijdens de overval hun gezichten hadden bedekt met jutezakken werden vier van hen al binnen een paar dagen na de inbraak opgepakt. Zelfs voor die tijd waren ze namelijk zeer amateuristisch te werk gegaan. De vijf mannen hadden zich zowel tijdens de heen- als de terugreis zo opvallend gedragen dat het voor justitie niet moeilijk was hen als de daders van de overval aan te wijzen. Bovendien was Adrianus de Koning door de dienstbode herkend. Arie Thomas Kindermans wist wat langer uit de handen van justitie te blijven. Hij werd pas op 14 oktober 1845 gepakt.

— De belangrijke zaak van *Adrianus van der Schoot, Cornelis de Krecht, Adrianus de Koning, Johannes Henricus Ippel en Arie Thomas Keynemans*, zal op den 22 en 23 dezer voor het provinciaal gerechtshof van Zuidholland behandeld worden.

Men verneemt, dat deze vijf personen allen reeds vroeger in handen der justitie zijn geweest, en dat zij worden beschuldigd van op eene behendige wijs op het erf van *C. v. d. W...* te R..... te zijn gekomen, en na uit eene schuureene ladder te hebben genomen met behulp van dezelve in een bovenraam te zijn geklommen; toen met messen gewapend, zich eerst op den zolder, naar de slaapkamer der arbeiders, te hebben begeven, en dezen die op hunne vordering, niet konden zeggen in welke kamer en waar de schat huns meesters lag, met bedreiging van moord, te hebben opgelegd, zich niet te bewegen; daarna, in de slaapkamer van *C. v. d. W...* te zijn doorgedrongen en hem ontwaakt vindende, onder bedreiging van hem te doden, te hebben gevorderd, dat hij hem zou aanwijzen waar zijn geld lag; waarna zij uit eene geldkist, enz.,

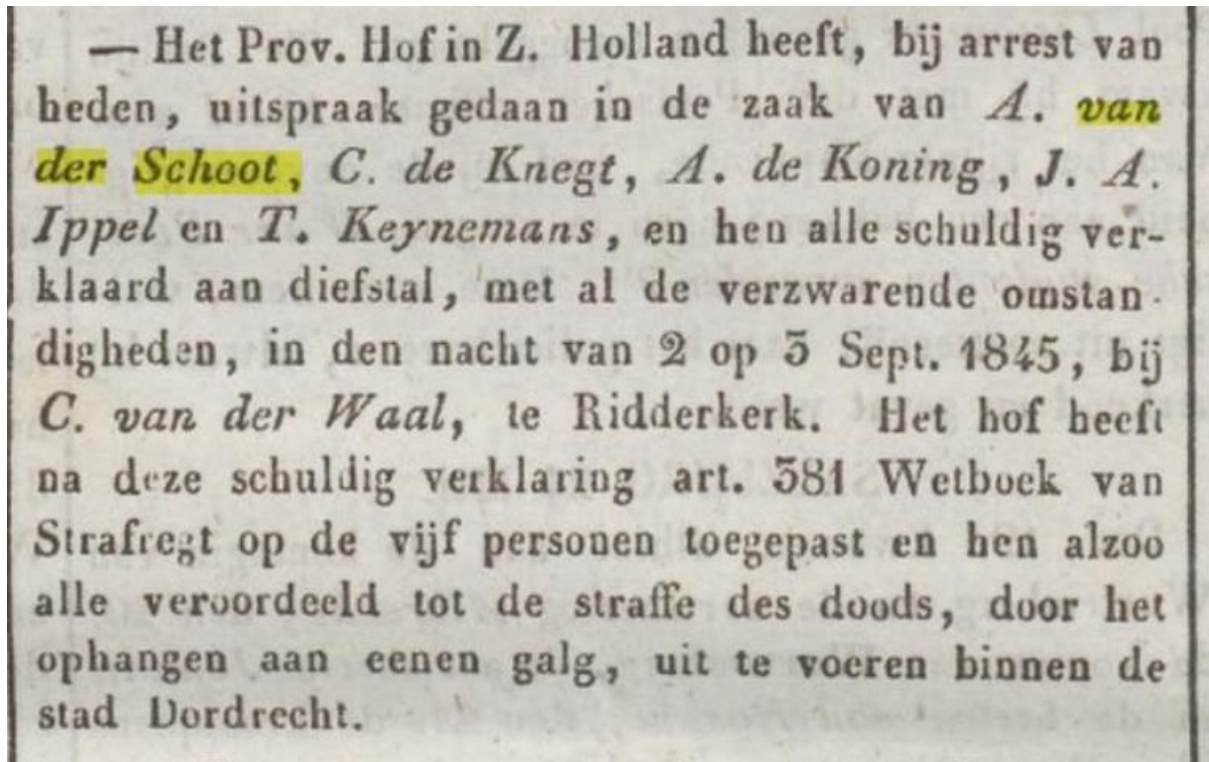
een aantal gouden en zilveren voorwerpen, alsmede een aanzienlijke som gelds zouden ontvreemd hebben; alvorens het huis te verlaten, heeft men den eigenaar eene belangrijke wond toegebracht, na eene dienstmeid, die op het gerucht was aangekomen, gegrepen en met het aangezicht naar den grond gekeerd, gebonden te hebben.

— Het berigt, als zou er een valsche Rijksdaalder te 's Hertogenbosch in omloop geweest zijn, is van allen aard onthut.

Dagblad van 's-Gravenhage, 11-05-1846

Op 22, 23 en 30 mei stonden Adrianus van der Schoot en zijn kompanen terecht voor het toenmalige Provinciaal Gerechtshof in 's-Gravenhage. Hun werd een zeer zwaar misdrijf ten laste gelegd waarop de doodstraf stond.

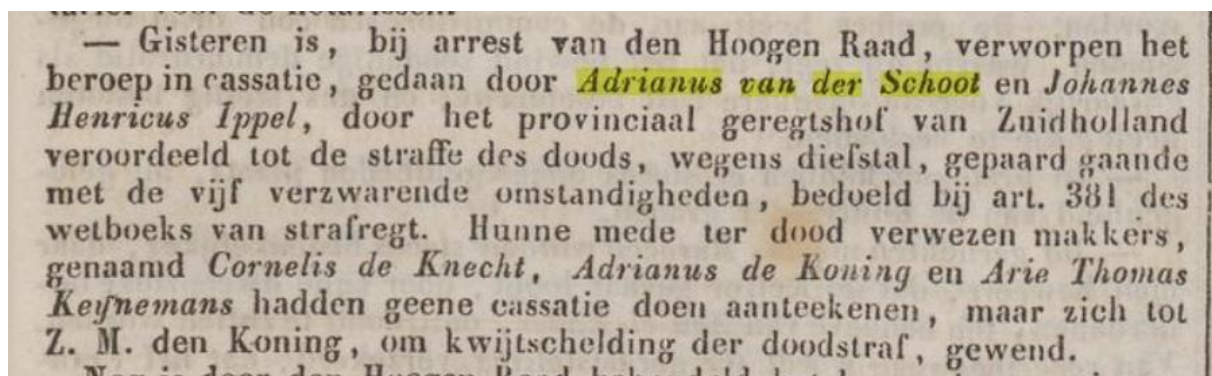
Op grond van het toenmalig artikel 381 Wetboek van Strafrecht werd diefstal met geweld bestraft met de doodstraf als deze was gepleegd: 's nachts; door twee of meer personen; met de aanwezigheid van wapens bij één of meer deelnemers; met braak, inklimming, valse sleutels e.d.; met geweld of bedreiging met wapens. Aan alle vijf verzwarende omstandigheden van artikel 381 was voldaan. Conform de eis werden de vijf mannen ter dood veroordeeld, uit te voeren door ophanging en te voltrekken in Dordrecht.

— Het Prov. Hof in Z. Holland heeft, bij arrest van heden, uitspraak gedaan in de zaak van *A. van der Schoot*, *C. de Knecht*, *A. de Koning*, *J. A. Ippel* en *T. Keynemans*, en hen alle schuldig verklaard aan diefstal, met al de verzwarende omstandigheden, in den nacht van 2 op 3 Sept. 1845, bij *C. van der Waal*, te Ridderkerk. Het hof heeft na deze schuldig verklaring art. 381 Wetboek van Strafrecht op de vijf personen toegepast en hen alzoo alle veroordeeld tot de straffe des doods, door het ophangen aan eenen galg, uit te voeren binnen de stad Dordrecht.

Utrechtsche provinciale en stads-courant : algemeen advertentieblad 01-06-1846

Adrianus van der Schoot en Johannes Henricus Ippel dienden nog beroep in cassatie in, maar dat werd verworpen door de Hoge Raad. Ook dienen Adrianus van der Schoot, Arie Thomas Kindermans en Adrianus de Koning een verzoek in tot gratie, maar deze verzoeken werden, met uitzondering van het gratieverzoek van Adrianus de Koning, verworpen. In plaats van de doodstraf werd De Koning veroordeeld tot openbare geseling en brandmerken, met de strop om de hals aan de galg vastgemaakt, en 20 jaar tuchthuisstraf.

— Gisteren is, bij arrest van den Hoogen Raad, verworpen het beroep in cassatie, gedaan door *Adrianus van der Schoot* en *Johannes Henricus Ippel*, door het provinciaal gerechtshof van Zuidholland veroordeeld tot de straffe des doods, wegens diefstal, gepaard gaande met de vijf verzwarende omstandigheden, bedoeld bij art. 381 des wetboeks van strafrecht. Hunne mede ter dood verwezen makers, genaamd *Cornelis de Knecht*, *Adrianus de Koning* en *Arie Thomas Keynemans* hadden geene cassatie doen aanteekenen, maar zich tot Z. M. den Koning, om kwijtschelding der doodstraf, gewend.

Dagblad van 's Gravenhage 18-09-1846

Waarom kregen de vier mannen geen gratie?

Vergeleken met de huidige tijd was het strafrecht in de negentiende eeuw zeer streng. Maar zelfs voor de jaren 1813 – 1870 was de doodstraf voor een misdaad als door de vijf mannen begaan zeer streng. Dat ze veroordeeld werden tot de doodstraf vloeide voort uit het toen geldende artikel 381 Wetboek van Strafrecht. Aan alle vijf verzwarende omstandigheden van artikel 381 was immers voldaan. Ontbrak één van de vijf verzwarende omstandigheden van artikel 381, dan was een doodvonnis technisch niet mogelijk. Zo zijn er heel wat zware roofovervallers aan de strop ontkomen doordat zij bijvoorbeeld overdag of zonder braak (of een equivalent daarvan) opereerden.

Het was het hooggerechtshof of de Hoge Raad die in die jaren naar aanleiding van een verzoek tot gratie een gratie-advies uitbracht, welk advies door de Minister van Justitie werd voorzien van een wel- of niet-akkoordverklaring. De koning nam vervolgens een besluit over het gratieverzoek. Hierbij volgde de koning bijna altijd het advies/ commentaar van de Minister van Justitie.

In de meeste gevallen nam de minister het gratie-advies van de Hoge Raad over. Dat was met name het geval bij een positief gratie-advies. Bij de ernstiger gevallen, waarbij de Hoge Raad negatief op een gratieverzoek adviseerde, kwam het voor dat de minister het negatieve advies niet overnam maar tot gratiëring adviseerde. Bij één zaak in 1844 en drie zaken in 1845, waarin het bij elkaar om het leven van tien veroordeelden ging die op grond van artikel 381 ter dood waren veroordeeld, gebeurde het volgende. De Hoge Raad schreef steeds: er is een uiterst gruwelijk misdrijf gepleegd, de veiligheid van de eenzaam wonende landbewoners en dus het belang van de maatschappij vordert gebiedend dat de wet wordt toegepast en dat er een afschrikwekkend voorbeeld wordt gesteld. In al deze gevallen vond de toenmalige minister van justitie De Jong van Campensnieuwland dat het inderdaad om boeven van de ergste soort ging die geen genade verdienden, maar dat er één klemmende reden was om toch gratie te verlenen: zou men op de zwaarste vorm van diefstal en op moord met dezelfde straf reageren, met de doodstraf, dan zou de overtreder van artikel 381 er niets mee te verliezen hebben als hij zijn slachtoffer(s) ombracht. Hij zou daardoor zelfs in een voordeliger positie kunnen komen: minder mogelijke getuigen. Aan de tien ter dood veroordeelden werd zodoende gratie verleend.

Op 5 december van 1846 waren door het Zeeuwse Gerechtshof in een rechtszaak zelfs zestien mannen en twee vrouwen wegens artikel 381 ter dood veroordeeld. Ook zij kregen allemaal gratie. De vraag die naar voren komt is waarom Adrianus van der Schoot, Cornelis de Knecht, Johannes Henricus Ippel en Arie Thomasse Kindermans geen gratie hebben gekregen, terwijl in vergelijkbare situaties wel gratie was verleend. Het misdrijf van deze vier mannen onderscheidde zich niet duidelijk in negatieve zin van al die andere artikel 381-zaken. Omdat de archieven van het Zuid-Hollandse provinciale gerechtshof en van het Zeeuwse provinciale gerechtshof in de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan zijn de processtukken helaas niet meer te raadplegen. Toch raadde minister De Jong van Campensnieuwland de koning aan vier van de vijf niet te gratiëren. Koning Willem II volgde deze raad op en op 29 december vond een voor die tijd uitzonderlijke executie plaats. Het was hoogstwaarschijnlijk de grootste executie uit de negentiende-eeuwse burgerlijke rechtspleging in ons land.

Waarom minister De Jong van Campensnieuwland in deze zaak van zijn beleidslijn afweek om in artikel 381-gevallen vóór gratie te adviseren is niet duidelijk. In zijn eerstvolgende zaak met de achttien Zeeuwse ter dood veroordeelden volgde hij weer zijn beleidslijn. In zijn advies aan de koning over Adrianus van der Schoot en zijn kompanen wordt weliswaar de ernst van de misdaad en de slechtheid van de daders breed uitgemeten, maar slechts één was recidivist en er waren nu eens niet eenzame bejaarden overvallen,

maar een man in de kracht van zijn leven met drie inwonende personeelsleden. De messteek die de Ridderkerkse vlasboer Van der Waal was toegebracht was niet ernstig en de wond was een paar weken later alweer genezen.

Waarschijnlijk liepen in december 1846 twee factoren samen: de toenmalige toename van het aantal roofovervallen in Nederland en de halsstarrigheid van drie van de vijf veroordeelden – zij ontkenden en weigerden gratie te vragen.

De sociaal-economische omstandigheden

In het midden van de negentiende eeuw werd Europa getroffen door de aardappelziekte. Vooral Ierland werd hard getroffen door deze ziekte met als gevolg grote hongersnood en massale emigratie naar Noord-Amerika. Ook Nederland werd hard getroffen door de aardappelziekte. De ergste jaren waren 1845 en 1846. In 1845 was in Noord-Brabant circa 98 procent van de aardappelvelden aangetast. De aardappelziekte sloeg vooral toe in gebieden met kleigrond. Aardappelvelden in zandgrondgebieden hadden geen last van deze ziekte. Aardappels waren in die tijd de belangrijkste voedingsbron. Via de kerken en lokale overheden werd wat steun gegeven. Steun van de landelijke overheid bestond nog niet. Het gevolg was een sterk toenemende armoede, honger en veel sterfgevallen. Naar schatting overleden 53.000 mensen in Nederland aan de hongersnood door de aardappelziekte. Er was veel sociale onrust in die jaren. In diverse steden braken hongeroproeren uit. Na decennia van rust beleefde Nederland een opleving van rovende bendes. De kans is groot dat juist in die dagen dat de minister zich over de gratiezaak van Adrianus van der Schoot en zijn kompanen boog, hem het geval van de 18 uit Zeeland ter ore kwam. De behoefte aan een afschrikwekkend voorbeeld moet groot geweest zijn.

Leeftijd

Een ander aspect dat bij het al dan niet verlenen van gratie speelde was de leeftijd van de veroordeelden. In een gratie-advies in 1838 schreef de Hoge Raad: "Minderjarigen toch worden in 't algemeen geacht niet tot de volle rijpheid van hun oordeel gekomen te zijn, en daarom zijn hunne handelingen in burgerlijke zaken niet verbindende voor hen (...); het schijnt dus eenigermate hard dat hunne daden in het lijfstraffelijke ten volle toegerekend worden, wanneer zij boven de zestien jaren oud zijn". In de loop der jaren werd de bovengrens van de jonge jaren steeds meer verlegd: 24, 26 jaar en zelfs de 28-jarige Gerrit Vredenburg, vader van vier kinderen, werd in 1856 niet te oud bevonden zich met succes op de excusabele grond van jeugdige leeftijd te beroepen.

Toch kon jeugdige leeftijd ook wel eens in iemands nadeel en zelfs reëel de kans op gratie verkleinen. Dit kon het geval zijn bij personen die als onverbeterlijk werden beschouwd en bij wie de kans op recidive groot werd geacht. Genade-betoon zou immers betekenen dat zij na uiterlijk twintig jaar weer zouden vrijkomen. Over Adrianus van der Schoot en zijn kompanen schreef de Hoge Raad: "deze drie veroordeelden waarvan de oudste 28 en de jongste slechts 25 jaren bereikt heeft, zouden in de Maatschappij terugkeeren op eenen leeftijd, waarin het te vreezen is, dat zij niet bestand zouden zijn tegen de verleiding der hartstogten en het hun vermoedelijk noch aan stoutmoedigheid noch aan krachten tot het volvoeren van nieuwe misdrijven zoude ontbreken".

Jeugdige leeftijd werd op deze manier als verzwarende omstandigheid beschouwd. Bij oudere veroordeelden werd de overweging "als hij 20 jaar krijgt komt hij toch nooit meer vrij" op vergelijkbare wijze als argument vóór de gratie gebruikt.

Marinus Willem de Jonge van Campensnieuwland, heer van Campensnieuwland (Zierikzee, 29 maart 1786 – Veur, 11 september 1858), minister van justitie 1844 – 1848.

De terechtstelling

Onder het toeziend oog van een grote en zwijgende menigte werd het vonnis op 29 december 1846 op het stadhuisplein van Dordrecht voltrokken. Van der Schoot en Kindermans bekenden nog op het schavot aan de hun bijstaande geestelijke hun schuld, de Knecht bleef hardnekkig zijn schuld ontkennen en Ippel en Kindermans verzoenden zich op het laatste moment met elkaar.

De omstandigheden in het tuchthuis en de medische verzorging van de verwondingen die Adrianus de Koning had overgehouden aan het brandmerken en de geseling moeten bar slecht zijn geweest. Hij overleed al binnen na twee en een halve maand na de terechtstelling op zondag 14 maart 1847 in Dordrecht, op 27-jarige leeftijd.

Over de opgehangen mannen ging het verhaal rond dat de rechtbank op het laatste moment zou hebben besloten om de vier gratie te verlenen. Echter, het bericht van de gratie moest van de gerechtsdienaar worden overgebracht naar de beul. Toen het bericht het Stadhuisplein bereikte, was het echter te laat. Dit verhaal moet volgens mij naar het rijk der fabelen worden verwezen. De rechtbank was niet bevoegd om gratie te verlenen. Dat recht had alleen de koning. Een gratieverlening voor de vier mannen uit Werkendam bestaat dan ook niet.

DORDRECHT, 30 December.

Gisteren is hier het arrest voltrokken van het provinciaal Hof van Zuid-Holland, van 30 Mei jl., aan *A. van der Schoot*, *C. de Knecht*, *J. H. Ippel*, *A. T. Keynemans* en *A. de Koning*. De vier eersten zijn met de koord en de laatstgenoemde met geeseling en brandmerk gestraft. Dit treurige schouwspel, gelukkig hoogst zeldzaam hier ter stede, had eene groote massa volks op de been gebracht, doch, tot eere der menschheid zij het gezegd, geen luidruchtig gejoel liet de menigte hooren. Een stille ernst heerschte in de straten, en toen het noodlottige oogenblik daar was, dat de ongelukkigen den ijselijken overstap zouden doen, was een diep medelijden met deze zoo zeer gezonken menschen op aller gelaat te lezen, en was de wensch duidelijk, dat de menschelijke gerechtigheid niet weder eene zoo zware boete mogt te vorderen hebben. — Twee der misdadigers, *van der Schoot* en *Keynemans*, hebben, dank zij de ijverige voorbereiding van twee onzer leeraars, hunne straf met gelatenheid en met belijdenis van schuld ondergaan, en in de laatste oogenblikken, reeds na het vertrek der predikanten en regters, heeft ook *Ippel* nog zijne daad, in bijzijn van den commissaris van politie en ook der agenten, bekend, en zich met *Keynemans* verzoend. *C. de Knecht* alleen is, helaas! nog in het aangezicht des doods, en niettegenstaande de bezwarende aantijgingen zijner medepligtigen, bij de ontkentenis zijner misdaad blijven volharden.

Nadat de strafoefening was voltrokken, is de menigte in stilte huiswaarts gekeerd, en die stemming bleef het overige van den dag heerschende. (Dord. Cour.)

Oprechte Haarlemsche Courant 01-01-1847

De dood van de vier mannen maakt destijds veel indruk op de mensen. Zo deed een rijmpje de ronde:

'Werkendam,
O Werkendam,
neem daar een spiegel an'.

In Dordrecht wordt zelfs een gedicht met tien coupletten over deze zaak gemaakt. Elk couplet eindigt met:

'Ach vrienden, wie gij ook mag wezen,
die thans hier in de ronde staan,
wilt dit droevig verhaal eens lezen,
en spiegelt u aan dit geval.
Laat u toch nooit door kwaad bekoren.

Ziet aan deez' mensen een spiegel klaar.

Eer en leven hebben zij verloren.

Zij moesten sterven in het openbaar.'

Tussen 1815 en 1870 zijn in Nederland en de Zuidelijke Nederlanden (1815-1830), het huidige België, in totaal 90 personen op grond van artikel 381 Wetboek van Strafrecht tot de doodstraf veroordeeld. Hiervan werd aan 64 veroordeelden gratie verleend. Aan 26 veroordeelden niet. In Nederland betreft dit 14 personen en in de Zuidelijke Nederlanden 12 personen. De Zuidelijke Nederlanden laten een veel strenger beeld zien; daar werd aan slechts twee veroordeelden gratie verleend. De veroordeelden aan wie in Nederland geen gratie werd verleend waren over het algemeen recidivist of betuigden geen spijt van hun daad. Toen Adrianus van der Schoot en zijn kompanen werden veroordeeld was de doodstraf wegens veroordeling op grond van artikel 381 al ruim zestien jaar niet meer voltrokken. Alleen in 1856 werd gratie nog geweigerd aan twee veroordeelden.

Als vervangende straf voor de doodstraf werden veroordeelden aan wie gratie was verleend jarenlang opgesloten in een tuchthuis. Van de 62 personen die in Nederland gratie hadden gekregen werden er 11 veroordeeld tot 10 jaar tuchthuis, 1 tot 12 jaar, 8 tot 15 jaar, 37 tot 20 jaar en 5 tot zelfs 40 jaar tuchthuis. Deze laatste 5 waren aanvankelijk veroordeeld tot 40 jaar dwangarbeid, welke straf na een aantal jaren werd omgezet tot tuchthuisopsluiting.

De laatste doodstraf in Nederland werd voltrokken in Maastricht op 31 oktober 1860. De doodstraf in het civiele strafrecht werd in 1870 afgeschaft, in het militaire strafrecht pas in 1983. Na de tweede wereldoorlog werd de doodstraf weer tijdelijk ingevoerd voor collaborateurs en landverraders. Zo zijn er 41 personen gefusilleerd in de jaren 1945 – 1952.

Maurice Kruijk

Bronnen:

Gen. Jaargang 30, nummer 3, september 2024;

Genade voor Recht, Gratieverlening aan ter dood veroordeelden in Nederland 1806-1870, Sibbo van Rullen, De Bataafse Leeuw, 1987;

<https://www.bhic.nl/onderzoeken/criminele-vonnissen>;

<https://www.delpher.nl>;

[https://www.oudridderkerk.nl/doodvonnissen-in-de-19^e-eeuw-deel-2](https://www.oudridderkerk.nl/doodvonnissen-in-de-19e-eeuw-deel-2);

<https://www.regionaalarchiefdordrecht.nl/archief/>;

<https://salha.nl/bronnen/genealogy/personen/>;

<https://genver.nl/>;

<https://www.rijnmond.nl/nieuws/150163/de-rooverstee-in-barendrecht>.

Inhoudsopgave

Agenda.....	2
YouTube kanaal van de NGV	3
Agenda 2025	4
AlmerePlusBeurs in het Stadhuis.	4
Cursus Stamboomonderzoek voor beginners	5
Workshop “ Wat is waar ? ”	6
Excursie naar Oudenbosch op 19 sept.....	7
Landelijke NGV Dag in Groningen	10
Lezing “ Verklarende niet te kunnen schrijven ”	11
De laatste voltrekking van de doodstraf in Dordrecht.....	13
Inhoudsopgave	22
Bestuur	23
Redactie.....	23
Voorouderspreekuren.....	23

Bestuur

Willy van der Most	voorzitter
Piet Peeters	secretaris en 1-ste afgevaardigde
Maurice Kruijk	penningmeester
Adriaan van den Berg	algemeen lid en 2-de afgevaardigde
Lidy Kutschruiter	lid en notulist

Coördinatoren:

Peter Bedeker	Coördinatie en organisatie Voorouderspreekuren.
Antoinette Timmermans	Planning en organisatie lezingen en excursies.
Nico van der Zwet	Webredacteur

Redactie

Maurice Kruijk
Piet Peeters

Vrijwilligers van de voorouderspreekuren

Almere

Peter Bedeker
Antoinette Timmermans
Piet Peeters
Truus Peeters
Geert Baas

Emmeloord

Willem Braam
Jaap van Woudenberg
Harry Kramer
Frank Hop

Kampen

Neel Wijshake

Lelystad

Jonny Serno
Maurice Kruijk

Swifterbant en Dronten

Fred van der Zwan
Adriaan van den Berg